

TIL VA NUTQ MARKAZIDA KVEST TEXNOLOGIYALARINI SHAKLLANTIRISH

Durdiyeva Mohinur Adilbek qizi
Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi.
mohinurdurdiyeva@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur tezisda maktabgacha ta'lim tashkilotlarining "Til va nutq" rivojlanish markazida kvest texnologiyalarini shakllantirishning nazariy-metodik asoslari, pedagogik imkoniyatlari va amaliy yo'llari yoritiladi. Kvest texnologiyasi o'yin, muammoli vaziyat va bosqichma-bosqich izlanish elementlarini birlashtirgan interfaol yondashuv sifatida bolalarning nutqiy faolligini oshirish, lug'at boyligini kengaytirish, fonematik eshituvni rivojlantirish hamda muloqot madaniyatini shakllantirishda samarali vosita ekanligi asoslab beriladi. Tezisda kvest texnologiyasining tarixiy ildizlari, didaktik xususiyatlari, "Til va nutq" markazidagi o'yinli muhit bilan uyg'unligi, tarbiyachining roli va amaliy tavsiyalar bayon etiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kvest asosida tashkil etilgan faoliyatlar bolalarda mustaqil fikrlash, jamoaviy hamkorlik va ijodiy nutqiy faoliyatni rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: kvest texnologiyasi, til va nutq markazi, maktabgacha ta'lim, o'yinli muhit, nutq rivojlantirish, interfaol yondashuv, didaktik o'yin, pedagogik kompetensiya.

Kirish

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida bolaning har tomonlama rivojlanishi, xususan, til va nutqining shakllanishi eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. "Til va nutq" rivojlanish markazi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirish, so'z boyligini oshirish, to'g'ri talaffuzni shakllantirish va muloqot madaniyatini tarbiyalashga xizmat qiluvchi maxsus rivojlantiruvchi muhitdir. Ushbu markazda an'anaviy didaktik o'yinlar bilan bir qatorda innovatsion yondashuvlar, jumladan, kvest texnologiyalarini joriy etish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Kvest so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, "qidiruv", "sarguzasht", "izlanish" ma'nolarini anglatadi. Pedagogikada kvest texnologiyasi sifatida u 1995-yilda San-Diego universiteti professori Berni Dодj tomonidan taklif etilgan. Bu texnologiya o'quvchilarni muammoli vaziyatlarni bosqichma-bosqich yechishga, ma'lumotlarni

izlashga va jamoaviy faoliyatga undaydi. O'zbekiston pedagogika fanida so'nggi yillarda kvest texnologiyasiga qiziqish ortib bormoqda. D.O'. Qarshiyeva o'z uslubiy qo'llanmasida kvest texnologiyasining didaktik imkoniyatlarini chuqur tahlil qilib, uni darslarni loyihalashda qo'llashning afzalliklarini ko'rsatgan.

Maktabgacha ta'limda "Til va nutq" markazining ahamiyati "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida ham alohida ta'kidlangan. Ushbu dasturga ko'ra, bolalarning nutqiy rivojlanishi o'yin faoliyati orqali amalga oshirilishi kerak. O'yinli muhitda kvest elementlarini qo'llash bolalarda qiziqishni uyg'otadi, ularni faol ishtirokchiga aylantiradi va nutqiy ko'nikmalarni tabiiy sharoitda shakllantiradi.

Tezisning maqsadi – "Til va nutq" markazida kvest texnologiyalarini shakllantirishning nazariy asoslarini ochib berish, amaliy yo'llarini ishlab chiqish va samaradorligini asoslashdan iborat. Vazifalar: kvest texnologiyasining mohiyatini ochish; "Til va nutq" markazidagi o'yinli muhit bilan bog'liqligini ko'rsatish; amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Asosiy qism

Kvest texnologiyasi pedagogik nuqtai nazardan o'qitishning muammoli, tadqiqot, o'yin va axborot-kommunikatsiya usullarini integratsiyalashgan yaxlit modelidir. U o'quvchining (yoki bolaning) mustaqil izlanishini, muammoli vaziyatlarni yechishini va sarguzasht elementlari orqali bilim olishini ta'minlaydi. I.N. Sokol kvestlarni o'tkazish shakliga ko'ra kompyuter o'yinli kvestlar, veb-kvestlar, QR-kvestlar va media-kvestlarga ajratadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng mos shakl – oflayn, o'yinli, chiziqli yoki tarmoqli kvestlardir, chunki ular real muhitda, harakat va muloqot orqali amalga oshiriladi.

"Til va nutq" markazida kvest texnologiyasini shakllantirish bir necha asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi. Birinchidan, markazni jihozlashda kvest uchun zarur materiallar – yo'nalish xaritalari, rebuslar, topishmoqlar, rasm kartochkalari, tovushli materiallar, ertak personajlari niqoblari va didaktik o'yinlar joylashtiriladi. Erhanova N.A. ta'kidlashicha, "Til va nutq" markazida o'yinli didaktik ta'minotning to'g'ri tashkil etilishi bolalarning nutqiy faolligini oshiradi. Kvest elementlari ushbu ta'minotni yanada boyitadi.

Ikkinchidan, kvest ssenariylarini ishlab chiqish. Har bir kvest aniq nutqiy maqsadga ega bo'lishi kerak: lug'at boyligini kengaytirish, gap tuzish ko'nikmasini rivojlantirish,

fonematik eshituvni mustahkamlash yoki hikoya qilish malakasini shakllantirish. Masalan, “Oltin kalitni topish” nomli kvestda bolalar turli stansiyalarda soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qilish, sinonimlarni topish, rasm asosida gap tuzish kabi topshiriqlarni bajaradilar. Har bir toʻgʻri bajarilgan topshiriq keyingi manzilga olib boruvchi kalitni beradi. Bu jarayon bolalarda muloqot motivatsiyasini kuchaytiradi.

Uchinchi yoʻnalish – tarbiyachining fasilitator sifatidagi roli. Kvest jarayonida tarbiyachi toʻgʻridan-toʻgʻri bilim beruvchi emas, balki yoʻnaltiruvchi, maslahatchi va ragʻbatlantiruvchi sifatida ishtirok etadi. U bolalarga mustaqil fikrlash imkoniyatini yaratadi, guruh ichidagi oʻzaro yordamni ragʻbatlantiradi. Boltayeva F.A. tadqiqotlarida kvest texnologiyasi maktabgacha yoshdagi bolalarda tadqiqiy koʻnikmalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi taʼkidlanadi. “Til va nutq” markazida bu koʻnikmalar aynan nutqiy faoliyat orqali namoyon boʻladi.

Kvest texnologiyasining didaktik afzalliklari koʻp qirrali. Birinchidan, emotsional rangdorlik tufayli material yaxshiroq esda qoladi. Ikkinchidan, bolalar jamoaviy ishlash, navbat kutish, fikr almashish kabi ijtimoiy koʻnikmalarni oʻrganadilar. Uchinchidan, murakkablik darajasini moslashtirish imkoniyati har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi. Toʻrtinchidan, kvest jarayonida bola passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi.

Nutq oʻstirish metodikasi nuqtai nazaridan kvest texnologiyasi Babayeva D.R. tomonidan ishlab chiqilgan asosiy tamoyillar bilan uygʻunlashadi. Nutq rivojlantirish metodikasining asosiy vazifasi bolalarda ogʻzaki nutqni va atrofdagilar bilan nutqiy muloqot koʻnikmalarini shakllantirishdir. Kvest aynan shu vazifani oʻyin shaklida amalga oshiradi: bola maʼlum maqsad sari harakat qilib, soʻzlar, gaplar va hikoyalardan foydalanadi.

Amaliyotda kvestlarni tashkil etishda quyidagi bosqichlarga rioya qilish maqsadga muvofiq:

1. Maqsadni aniqlash (masalan, “Bahor” mavzusida soʻz boyligini kengaytirish).
2. Syujet va stansiyalarni ishlab chiqish.
3. Materiallarni tayyorlash.
4. Bolalarni guruhlariga ajratish.
5. Jarayonni kuzatish va yoʻnaltirish.
6. Refleksiya va natijalarni muhokama qilish.

Refleksiya bosqichida bolalar o‘zlari bajar gan topshiriqlar haqida gapirib beradilar, bu esa nutqiy faoliyatni yanada mustahkamlaydi.

Muhokama

Kvest texnologiyasini “Til va nutq” markazida qo‘llashning samaradorligi bir qator omillarga bog‘liq. Birinchidan, tarbiyachining pedagogik kompetentligi. Qarshiyeva D.O‘. ta’kidlaganidek, kvest asosida dars yoki mashg‘ulot loyihalash o‘qituvchi (tarbiyachi)da innovatsion texnologiyalardan foydalanish, muammoli vaziyatlar yaratish va guruh ishini tashkil etish kompetentsiyalarini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, materiallarning sifatli va xavfsiz bo‘lishi. Barcha topshiriqlar bolalar yoshiga mos, xavfsiz va qiziqarli bo‘lishi shart. Uchinchidan, vaqtni to‘g‘ri rejalashtirish. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun qisqa, 15–25 daqiqalik kvestlar maqbuldir.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kvest asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarda bolalarning nutqiy faolligi an’anaviy usullarga qaraganda yuqoriroq bo‘ladi. Ular so‘zlarni faolroq ishlatadilar, bir-birlariga yordam beradilar va natijadan zavqlanadilar. Bu esa nutqiy motivatsiyani oshiradi. Shu bilan birga, ba’zi qiyinchiliklar ham mavjud: tarbiyachilarning uslubiy tayyorgarligi yetarli emasligi, materiallarning kamligi va vaqt cheklovi. Bu muammolarni malaka oshirish kurslari va uslubiy qo‘llanmalar orqali hal etish mumkin.

Kvest texnologiyasi “Ilk qadam” dasturining asosiy prinsiplari – o‘yin orqali o‘rganish, bolaning faolligi va individual yondashuv bilan to‘liq mos keladi. Shuning uchun uni “Til va nutq” markazining doimiy amaliyotiga kiritish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, “Til va nutq” markazida kvest texnologiyalarini shakllantirish maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy rivojlanishini sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘taradi. Kvest o‘yin, izlanish va muloqotni uyg‘unlashtirgan holda bolalarda lug‘at boyligi, gap tuzish, hikoya qilish va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. U bolani faol subyektga aylantiradi, mustaqil fikrlash va jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Takliflar:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Til va nutq" markazlari uchun maxsus kvest ssenariylari to'plamini ishlab chiqish.
2. Tarbiyachilarning malakasini oshirish kurslarida kvest texnologiyasiga oid alohida modul kiritish.
3. "Ilk qadam" dasturiga kvest asosidagi faoliyatlar namunalarini qo'shish.
4. Ota-onalar bilan hamkorlikda uy sharoitida oddiy kvest o'yinlarini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar berish.
5. Kvest materiallarini raqamli va an'anaviy shakllarda boyitish.

Ushbu yondashuvni keng joriy etish bolalarning nutqiy rivojlanishini yanada samarali va qiziqarli qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qarshiyeva D.O'. Darslarni "Kvest" texnologiyasi asosida loyihalashni takomillashtirish. Uslubiy qo'llanma. – Toshkent: Qamar Media, 2022. – 52 b.
2. Erhanova N.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining "Til va nutq" markazida o'yinli ta'limiy muhitni yaratish // "Maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini rivojlantirish: amaliyot va xorijiy tajriba" Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – 2024. – B. 112–118.
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun Ilk Qadam davlat o'quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. – Toshkent, 2022. – 156 b.
4. Sokol I.N. Kvest texnologiyalarining tasnifi // Pedagogik innovatsiyalar jurnali. – 2023. – № 2. – B. 45–52.
5. Xalilova L.N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limiy faoliyatlarni "Kvest" texnologiyasidan foydalangan holda tashkil etish // Ta'lim, fan va innovatsion g'oyalar jurnali. – 2024. – B. 78–85.
6. Boltayeva F.A. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tadqiqiy ko'nikmalarni rivojlantirishda kvest texnologiyasining ahamiyati // "Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari" xalqaro anjuman materiallari. – Namangan, 2026. – B. 215–218.
7. Babayeva D.R. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. Darslik. – Toshkent: Barkamol fayz media, 2018. – 432 b.
8. Qodirova F.R., Yo'ldosheva Sh.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 240 b.
9. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 198 b.

10. Turdiyeva M.J., Olimov K.T. Game Technologies As An Innovative Type Of Student-Centered Education // The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Vol. 3. – № 02. – P. 183–187.